

да на њему нема много површина, на којима не би набирање или други тектонски поремећаји имали великога утицаја, — а прави тип „Goepoeng Sewoe“ или „Cockpit country“ је могућан само тамо, где тектонски поремећаји не дају правце за делање ерозије — ипак има на њему предела, који су својим изгледом реченом типу врло слични. Тако н.пр. хаотичка височина од крединих кречњака између Бацинског Језера и Језеро-поља северно од делте Неретвине јако подсећа на овај тип. Тако и многи делови карста на високим планинама, н.пр. под планином Бјелашницом к југо-западу, т.зв. Радобоље, па на Велебиту и на Биокову имају сличан изглед. Наравно да је у тим пределима морфолошки циклус имао несразмерно сложенији ток и да је на много места нормална ерозија дуго утицала поред тектонске предиспозиције на штету чистоте карских појава. То су све већином старе трупине (Rumpfflächen), које су поново разламале и тектонски рушене, док се „Goepoeng Sewoe“ или „Cockpit country“ типски и у великоме размеру могу развити само тамо где су како површинска ерозија тако и тектонска врло мало изменили творевине хемијске ерозије.

Сличне описе карста овога типа даје F. Jungbuhu у својој великој монографији острва Јаве, с мање успеха de la Beche, Sawkins и сарадници његови на Јамајци, R. T. Hile у својој геологији Јамајке први истражује морфолошки развитак „Cockpit country“. Претходне резултате својих студија на Јамајци објавио сам у Comptes rendus IX међународног географског конгреса у Женеви, а резиме о испитивању Goepoeng Sewoe на Јави у листу холандскога географског друштва 1910.

Д-р Ј. Данеш.

ТЕРМИНОЛОГИЈА

ГЕОГРАФСКИ ТЕРМИНИ ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ.

Амбулина је малена али прилично дубока дубодолина.

Баер је најгорњи дио брдске капе, неприступних стијена. То су грдне стијене, које скоро вертикално стоје. Овакве се стијене још зову и *цѐмбе.и.*

Безадњица је јама без дна, а то је врло дубока јама, којој се не може на дно саћи.

Брежјина је, осим значења у Вуковом Рјечнику, земљовити бријег у подножју брда са стрменим странама. Брежина се обично рони и вода је разрива.

Височина је што и *висина*. Велика висина или велико узвишење одређује се ријечима: *висинска висина*. За висинску висину под облацима каже се и *јаери*; напр. за орла се каже да се „дигао у јаере“.

Гвозд је група неприступних стијена, где нема ни земље ни дрвећа. Гвозд може да буде на страни, брду и коси, а околина му је друкчије формације.

Голед и *голедина* су гола мјеста, више равна но стрмена, више земљовита но кршевита.

Горица се, осим значења у Вуковом Рјечнику, зову острва у Скадарском Језеру, која су обрасла *гором*. Тим се именом означавају уопште и острва.

Дамар је једва примјетна пукотина на стијени, која се од јаких удараца даје раставити. У Црној Гори се тако зове и жила која бије — артерија.

Даница, *шамник*, и *шамб* зове се највећа дубина, или управо средина највећих дубина у крајевима Скадарског Језера. Ово се још зове и *око*.

Жалица је у околини Скадарског Језера свака полога (утолегнута, локваста) земља, на којој се скупља вода, гдје дуже и остане; а тако се зове и локва, где љети заостане риба, па и прокоп и провоз од језера или ријеке до ње.

Жар је поред Скадарског Језера свако мјесто, гдје расте лопух, трска и др. слична трава. Жарови не пресушују, а може се газити у њима.

Жива вода зове се текућа, а *мртва вода* стајаћа вода.

Зијева је камен у води, који прави сметњу ловљењу или возњи. Овијех је зајева највише у бродовима, гдје лове рибу.

Издуха и *одуха* је рупа на којој подземне пећине *издушују*, *одушују*; зими се овдје види дим, баш као кад човјек духа. Ту је зими топло, а љети хладно, те се још зову и *ладнице*. Овакових издуха се може чешће наћи у црногорском кречњаку. У Мрковићима их зову *душњак*.

Кабао је испупчени и издвојени бријег на страни брда; и кабао има свој врх.

Капа се зове тупи кршевити врх брда, главице или планине. *Капа од Ловћена* зове се врх Ловћена. Од капе се спуштају стране врло стрмено, управо *висе*.

Карма је кршевити врх брда и главице; она је уопште свако кршевито узвишење на висини, па било на врху брда или на његовим странама Карме су, због велике тврдоће, јако неприступна мјеста.

Класур је кршевита јако истакнута и оштра стијена на врху брда или уопште при страни или чак и на равнини.

Кодра је малено узвишење, обично обрасло шумом. Овај назив постоји у Приморској Нахији.

Кољено је речна окука.

Котурача и *колурача* јесу вртаче у кречњаку; њих још зову и *рује* и *двчићи*.

Локужа је бара до воде, која не пресише; тако се зове и локва, која се сплаче за вријеме кише.

Луг је земља у околини Скадарског Језера, коју вода плави. Трава и руметин, који роди у луговима, зове се *лушка* трава или жито. Луг се још каже и *лужина*.

Љуш (именица муш. рода) значи што и *звезд*, а још се каже и *шврђа*.

Мегдан се, осим значења у Вуковом Рјечнику, зове малена пољаница управо толико пространа, равна и од дрвећа чиста пољана, где би двојица могла један другом на мегдан стати. Овако се мјесто зове још и *пољанак*.

Мочалина је мјесто, гдје је земља, ушљед подземне воде, мокра. Још се зове *пичишалина* и *миждалина*, ако мижди вода помало.

Муш је вода, која се ушљед сливања бујице замути.

Низочина је што и *низина*. За низину, која се врло ниско спушта, каже се: *низинска низина*, а за врло дубока удубљења и за дубину у врло дубоким јамама рече се: *дубинска дубина*.

Ножници је мала и уска рјечица по мочварним мјестима око Скадарског Језера; њих има повише и служе за провоз; вода им не отиче, него је на висини језерске воде. Тим се именовом зову и прокопи за провожњу по мочарима. Неки их зову и *ногаља*.

Обод је повијарац, који се у виду полукруга савија.

Окапина је од масе издвојена и наднесена стијена. Под окапином не мора бити пећине, али ипак под њом могу људи и животиње да се склоне од кише.

Омчица је скоро усправна стрменица, на којој се тешко човјек одржати може. У Вука има *омчић* (стрмен). Отуда су глаголи: *омаћи се*, *омакнути се* и *омчасти се* (*омчасти се*); кад се камен или ма што онча на омчици, одлети на ниже без устављања.

Осрџак је спруд у језеру или у кориту реке или потока.

Офиљ је оштра ивица на излоканим или изломљеним стијенама, а тако се зове и оштро комађе изломљене стијене.

Пијавица зову у Мрковићима ошмрк или морску трубу и вјерују, да то пијавица сише воду из мора и пресипа је на сухо.

Платија је грдна, скоро усправна стијена, без шкоља и потпећака, глатка је и скоро једноставна. *Лити* означава скоро једно исто, а и *митица*, само у мањем опсегу.

Плџе се зове страна брда, која се спушта попут *плећи* код човјека.

Поживица је вода, која се послје кише слије потоцима у ријеку, од које ријека мало надође, *поживи*; а тако се зове језерска вода, кад се послје кише мало подигне и крајеве нешто поплави. Кад се језерска или ријечна вода подигне ушљед вјетра, то је *водуха*, која иза вјетра одмах „утече“.

Полегао(-гли) се зове непримјетно стрмена страна без каквих већих брежуљака. Полегли се налазе у дну брда и планина и врло су zgodne за насељавање и живот. Мјеста, с којих се вода брзо циједи јесу *оцједитица*; гдје нема живих вода, јесу *безводна*, а гдје се одмах послје кише земља суши, та је земља *сушина* или *восушина*.

Понића је страна брда, која се упушта дубље у воду; личи на *рей*, само јој је висина већа. За вријеме вјетрова је с једне или друге стране понте тихо, и то је *затоња*. Ако је у затоњи zgodno мјесто за пристајање лађа, то се зове *лиман* (пристав, залив).

Пошкда, *подвод* и *коноба* зове се мјесто у ријечном бријегу, који вода поткопа, да изгледа као пећина.

Поточина је сухи поток, тј. корито, којим вода тече само за вријеме кише.

Потијењак, *пријењак*, *подгредак*, *подгредина*, *пригредак* и *пригредина* су малене пећинице у кречњаку, изнад којих се надвисује стијена. У потпећку може се од кише сакрити само по неколико чељади или животиња. Таквих пригредина има свуда по Црној Гори.

Пренка је мјесто, гдје се сучељавају стране на једном повијарцу или благој коси. Кад неко путује уза страну, па изађе горе, одакле се на другу страну слази доле, каже се: изишао је на *пренку*; а кад неко пријеђе пренку, рече се: *пренчао је*, што значи: пријешао је преко пренке. Но „пренчати“ употребљава се и при преласку преко извјесне линије, границе.

Проструга је голо мјесто у шуми (у Вука *прошланак*). Од про-

струга је изведен глагол *простиружити* (пробити пролаз или пут кроз шуму, људе).

Развршије су два или више брдских врхова у близини, који се из једног главног брдског врха издижу.

Реј је малено полуострво, које једва вири из воде.

Ривина, ривоточина, вароточина су стрмене и дубоке вододерине; налазе се на странама брда; пресијецају земљиште и доље се скупљају у веће и дубље корито.

Страничке и *страник* означава правац, који иде попријеко, а *косичке* правац, који иде косо низа страну; *низбрдици* и *низдолци* је спуштање стране низ брдо; *узбрдица* и *узгорица* је пењање стране уз брдо; *низдбл*значи на ниже, а *узбр* на више.

Странчина је гола и стрмена страна, на којој расте само пелим и закржљало дрвеће, а вода је дере и бразда, те се отварају стијене.

Стрменица се зове врло стрмена, објесита страна; за такве се стране још каже да *висе*.

Суходо зове се мјесто, одакле извире силна вода само за вријеме кише, а чим престане киша, и вода пресакне. По томе у Црној Гори има мјеста, која се зову *Суходоли*.

Таиџа је врбова шума у околини Скадарског Језера.

Тоњач и *поштоњач* зову у Мрковићима понор, гдје вода понире, *тање*, пропада, *шоне*.

Тољик се зове извор, коме је вода зими топла.

Труло је велико и дугачко раздоље између коса двају брда.

Ћафа се зове врх брда или планине; то је, управо, најгорњи дио узвишења.

Ћескота је узина или уски пролаз између два узвишења. Ћескота је ужа од ждријела, а још се каже и *ћеска*. Отуда је и глагол *ћескотишти* (стјешњавати) и придјев *ћескотан* (узак, тијесан)

Хрт и *хрбат* је коса, која се прилично стрмено спушта, али јој је повијарац туп и широк. Хрт је обично без дрвећа, а налази се на странама брда. Страна, која личи хрбату, каже се да је *хрбатаста*.

Цикуљ је високи оштри камен, који се из масе издваја; још се зове и *цикуљан*. Отуда је и глагол *цикуљити* се (кад се човјек издиже из групе) и придјев *цикуљаст* (оштар, вршаст).

Чаир је изнесено мјесто, одакле је лијеп поглед на околину, а *оћар* исто такво мјесто, гдје са сваке стране долази чист вјетар. За мјесто, које је изнесено и изложено чистом ваздуху, каже се *оћарито* мјесто.

Чок је неприступачно стијење, које се издиже над околним земљиштем. Исто значење имају и *чокеш* и *чокети*. Оштра избраздана стијена зове се *чокрљ*, а отуда је и придев *чокрљаст* (зупчаст, ивичаст).

Школ је удубљење међу стијенама; њих је највише поред воде.

Штйва је слој наслаганих стијена. У Црној Гори се на више мјеста виђа врло много таквих слојева, тањих или дебљих, а који се свакад стеру у истом правцу.

*

Вјетрина и *вјетруштина* је вјетар, који духа без одређеног времена и правца.

Вјетромет је оћарито мјесто, гдје вјетар без сметње удара свом

силом и *меше* (снијег). Такво се мјесто још зове и *вјетрOMETИНА* и *вјетрОБОЈИНА* (од *вјетшар бије*). Отуда су придјиви: *вРЕШРОМЕТшАН* и *вјетрОБОЈАН*.

ГоломрАЗИЦА и *суХОмрАЗИЦА* зове се јака зима са студеним сјеверним или источним вјетром.

ГорикаМЕН зову у Мрковићима вријеме од 3 дана пред и 3 дана по Илину дне.

Доњи и горњи вјетшар. Ови називи постоје у височијим племенима Црне Горе, где сјевер зову горњим, а југ доњим вјетром.

Ерцеговац се зове сјеверни вјетар, који долази од Ерцеговине.

Жаровић се зове јака сунчана жега, а тако се зове и мјесто, гдје сунце јако припече.

МолачИНА се зове кишљиво вријеме, које дуго траје и донесе силну влагу.

МрљавИНА су црни дебели облаци.

МузгавИЦА и *субружИЦА* је кад киша падне на снијег, па се снијег надоји воде и омекша, да нога тоне до земље; а кад киша и снијег падају заједно, то је *клавИЦА*.

ОшрзИНА је сасма гола, вјетру и киши изложена страна, или и само један дио стране, који се својом голотињом истиче. Нешто слично означава и *ометИНА*, само што ометина означава мањи простор, често и сами врх каква брда.

Оћара је вријеме, које се прољепша послИје дуге и јаке кише. Још се каже и *прОбјЕХА*. Отуда су глаголи: *оћарИТИ* и *прОбјЕШНУТИ* (прољепшати се) и придјиви: *оћарАН* и *оћарЉИВ*. Мутно вријеме зове се *мушљавИНА*.

ПейелАВАЦ се зове пепељастИ снијег, који вјетар лако диже и носи.

ПоладиЦЕ су вријеме, кад час грије сунце, а час се навуку облаци, те захлади.

ПоросИЦЕ зове се вријеме, кад наизменце пада киша, и грије сунце.

ПразноКОШ зове се вјетар, који љети духа за сунцем и доноси сушу. Још га зову и *празноКОШИћ*.

Примара и *примариЦА* је присојно место, гдје се згодно сунчати и гдје зими одмах снијег копни. Отуда су и глаголи *марИТИ се* и *примарИТИ се*, што значи *сунчати се*. Присојно мјесто још се зове *прИИЛАША*.

ПроведриЦА се зове, кад се иза кише гдјекад проведри, али само за мало, па опет се навуку облаци.

Сјенопад или *сјенопадИНА* је мјесто у *сјену* (хладу), гдје сунчани зраци, нарочито зими, не допиру. У сјенопаду је зими врло студено и снијег се тамо дуго одржи; таква су мјеста *сјенопадНА*.

Суха мећаВА зове се јако студени вјетар, који диже снијег; она духа само кад је ведро и тада је јака смрзлица.

СушИЦА се зову муње, које љети сијевају с оних страна, одакле се киши није надати.

ШароведриЦА зове се вријеме, кад је у пола ведро, а у пола облачно; тада је небо *шароведраСТО*.

ПиклаИ и *ошклаИ* зове се јак пљусак кише; још кажу и *ошмрк*, но тако се још зове и кад вијор у води издуби рупу, па дигне воду у вис.

Шњегопад или *шњегопадИНА* се зове мјесто, гдје *снијег паДА*

много и нарасте велики; и гдје се дуже одржи. Таква су мјеста *шњегопадна*. Мјеста, гдје много кише пада, каже се, да су *кишопадна*; а мјеста, гдје много снијега пада, те је живот зими отежан, каже се, да су *уипадна*.

Шњезанџ је студени вјетар, који доноси снијег; *даждџвац* је вјетар, који доноси дажд; *кривац* је западни вјетар, који тако зову у Морачи; *аланиништак* је вјетар, који дува с планине

*

Колџа у Мрковићима зову Божић, а *колџар* мјесец јануар; фебруар зову *сечањ*, а април *мамитрџвац* (*мами шраву* из земље).

Млада свијећа зову у Мрковићима вријеме од мјесечеве мијене до уштапа, а *сџара свијећа* од уштапа до мијене.

Међудна је вријеме од великог до малог Госпођина дне; *међудница*.

Почетак ноћи зове се *први мрак*; иза њега је *црни мрак*, *мркло доба ноћи*. Кад се ноћу не види ништа, рече се *ожми*, *зажми*, значи: једнако се види. Почетак зоре зове се *цик од зоре*, *зоросвиџање* или и *девети зора* (кад неко врло рано порани); за тим је *свиџање*, *раздањивање* и *истџек сунца*; тада већ *објужри*. Вријеме око 3 сата испред подне зове се *попас* или *мами ручак*, средина дана, кад је врућина, *вар од дневи*, па *нагињање* и *заход сунца*.

А. ЈОВИЋЕВИЋ.

СТАТИСТИКА.

СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ О СТАНОВНИШТВУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ.

Попис целокупног становништва Босне и Херцеговине датира тек од аустријске окупације; до ње, за време турске владавине, било је пописа само мушких глава или само домова (1851, 1871 и 1876 г.). Од времена аустријске окупације вршено је до сада пописивање у четири маха: 1879 г. (резултат пописа: „Штатистика мјеста и пучанства Босне и Херцеговине. Сарајево 1880“), затим 1885 г. (резултати овога пописа: „Штатистика мјеста и житељства Босне и Херцеговине по попису народа од 19. априла 1885., службено издање“, Сарајево 1886), даље 1895 г. (ово је бољи попис од претходних, и резултати његови саопштени као: „Главни резултати пописа житељства у Босни и Херцеговини од 10. априла 1895 са подацима о територијалном раздјељењу, јавним заводима и рудним врелима“), на послетку: 1910 г., чији су подаци штампани као: „Резултати пописа житељства у Босни и Херцеговини од 27. септембра 1910“, Сарајево 1912; Земаљска Штампарија, одакле вадимо следеће податке.

Према најновијим резултатима катастарског премеравања Б. и Х. имале су укупно површину: 51.199.6 км.² (тачно: 51.199.599.863 м.²), на којој је површини било присутног цивилног становништва 1,898.044¹; густина насељености према томе: 37.

¹ Са војском је било свега: 1,931.802